

Tanja BREŠAN ANČIĆ, *O jeziku u Kraljevini Dalmaciji*, Split, Sveučilište u Splitu – Filozofski fakultet, 2022., 209 str.

Monografija *O jeziku u Kraljevini Dalmaciji* Tanje Brešan Ančić objavljena je 2022. godine u izdanju Filozofskoga fakulteta u Splitu. Knjiga sadrži 209 stranica analizirajući kodifikacijska i normativna nastojanja u Dalmaciji u razdoblju druge polovice 19. i početka 20. stoljeća. Kako autorica u *Predgovoru* (11 – 12) navodi, cilj je bavljenja jezičnim izazovima u prošlosti bolje razumijevanje sadašnjih jezičnih strujanja te iznalaženje odgovora na pitanja zašto su neka jezična rješenja prihvaćena i zašto se konsenzusnim putem trebalo potvrditi *jučer* za *danas*. T. Brešan Ančić prepoznala je istraživačku prazninu nepravedno zapostavljenih južnih hrvatskih prostora u jezikoslovnim previranjima 19. stoljeća pozicioniravši tako Dalmaciju na jezičnu kartu toga razdoblja. Štoviše, autorica je pridonijela vrednovanju dalmatinskih jezikoslovaca, prevoditelja, urednika službenih dokumenata i drugih pregalaca koji su bivali potisnuti na periferiju filoloških studija. Problematikom se jezičnih zbivanja u Dalmaciji s kraja 19. stoljeća Brešan Ančić bavi više od desetljeća, pa monografija predstavlja upotpunjen ciklus istraživanja započet njezinim doktorskim radom *Jezik službeno-upravnih novina u Kraljevini Dalmaciji u periodu od 1867. do 1903.*, obranjenim 2012. godine na Filozofskome fakultetu u Zagrebu.

U uvodnome dijelu (13 – 42) autorica iznosi da je jedan od ciljeva njezina istraživanja, duboko pronicanje u sliku jezika rabljena u javnome diskursu te rekonstruiranje okolnosti pod kojima je taj jezik egzistirao. Riječ je o raščlambi jezične prakse druge polovice 19. i početka 20. stoljeća u Dalmaciji na korpusu tekstova dvaju službeno-upravnih novina, odnosno listova naslovā *Prevodi ilirskih zakonah i naredbah ilirskih* (1860. – 1869.) i *Pokrajinski list* (1860. – 1920.). Osim objašnjenja korpusa i vremenskoga okvira, autorica daje pregled povijesnih zbivanja na hrvatskim područjima od druge polovice 19. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata, odnosno raspada Austro-Ugarske Monarhije. Turbulentne su povijesne prilike pratila i burna jezikoslovna previranja o pitanjima kodificiranja i normiranja, stoga Brešan Ančić donosi i detaljan prikaz jezičnih prilika u Kraljevini Dalmaciji, napose u svjetlu jezičnih priručnika (gramatika i pravopisa) te rasprava o jeziku.

Središnji je dio monografije usmjeren na jezičnu raščlambu tekstova iz dvaju navedenih službeno-upravnih listova pravne provenijencije za područje Kraljevine Dalmacije. U poglavlju o slovopisu i pravopisu (43 – 65) posebna je pozornost posvećena izazovima tadašnje normativistike, a riječ je o bilježenju odraza jata (pitanje ikavice) i asimilacije po zvučnosti te odabiru pravopisa

(etimološki ili fonološki pravopis). Rezultati upućuju na to da se, unatoč snažnim zalaganjima zadarskoga književno-jezičnog kruga okupljena oko Ante Kuzmanića, ikavica ipak nije afirmirala kao premoćniji odraz jata, bivajući ovjerena uglavnom u dokumentima iz 1870-ih. Brešan Ančić otišla je korak dalje i usustavila bilježenje odraza jata u kontekstu triju razdoblja, to jest vremenskih odsječaka. Prvi je vremenski odsječak vezan za 1870-e godine kada je zabilježen iekavski odraz jata uz čestu pojavu ikavskoga. U drugome vremenskom odsječku, od početka 1880-ih godina do izlaska vukovski orijentirana *Hrvatskoga pravopisa* Ivana Broza 1892. godine, posvjedočena je neujednačenost u upotrebi različitih odraza jata. Treći vremenski odsječak, od 1892. do 1918. godine, pokazuje bilježenje ijekavskoga odraza u dugim slogovima, a jekavskoga u kratkima, što je sukladno i s današnjom normom. U razmotrenome se korpusu tijekom duljega perioda nisu bilježile asimilacije po zvučnosti, kao ni ispadanja suglasnikā, čak ni nakon izlaska Brozova pravopisa s fonološkom praksom. Iako se nekolicina dalmatinskih jezikoslovaca i prije 1870-ih godina zalagala za fonološki pravopis (Đuro Augustinović, Ivan Danilo), u dalmatinskim novinama i javnim spisima dugo se vremena pisalo razmjerno etimološkim pravopisom. Tako tek početak 20. stoljeća na području Kraljevine Dalmacije predstavlja prijelaz na fonološki pravopis jer bilježenje asimilacija postaje pravilom nakon 1903. godine.

Poglavlje o oblikoslovlju (67 – 166) najopsežniji je dio monografije. Posebna se pozornost, uz obradu vrstā riječi i njihovih temeljnih obilježja (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli, priloz, prijedlozi, veznici – posebno obrađeni u dijelu o sintaksi), usmjerila na prikazivanje sklonidbenih obrazaca s ciljem uočavanja brzine prihvaćanja novoštokavskih novīnā odnosno zadržavanja ilirskih gramatičkih morfema koje su nasljeđovali gramatičari zagrebačke filološke škole. Autorica napominje da su u cjelokupnoj hrvatskoj, pa tako i dalmatinskoj jezičnoj stvarnosti obilježja sklonidbene paradigme značila više od jezičnoga odabira. Njihova se važnost ogleda u vidu koncepcijske odrednice i dominacije jednoga od jezičnih usmjerenja. Posebna se neusustavljenost javlja pri pogledu na množinske gramatičke morfeme zbog neravnomjernoga smjenjivanja jezičnih praksā tijekom druge polovice 19. stoljeća, od ilirske sredinom stoljeća do vukovske s njegova kraja. Tako su u razmotrenom korpusu u imenicā zabilježene novoštokavske inovacije već od 1870-ih, ali u pridjeva i zamjenicā gramatički morfemi zagrebačke filološke škole prisutni su i tijekom 1880-ih. Novoštokavski se utjecaji prihvaćaju bez otpora, stoga je u 20. stoljeću sklonidbeni sustav usklađen s vukovskom normom. Brešan Ančić pritom izdvaja važnost odabira korpusa čije se sastavnice vremenski i sadržajno nastavljaju jedna na drugu, stoga je bilo očekivano da će *Prevodi ilirskih zakonah i naredbah ilirskih*, koji izlaze do

1869. godine, sadržavati arhaičnije jezične oblike. Do zanimljivoga i poticajnoga zaključka dolazi ističući da već početna godišta *Pokrajinskoga lista* pokazuju da su tē spise prevodili pristalice vukovaca, što objašnjava iznenadan prelazak na novoštokavske inačice. Time odabrani korpus implicira činjenicu da je premoć određene jezične koncepcije, a tako i pojedinih normativnih rješenja, nerijetko bio izbor pojedinca, u ovome slučaju prevoditelja ili urednika, a ne prirodno fluktuiranje procesa kodifikacije hrvatskoga jezika.

Sintaktička je raščlamba (168 – 194) posvećena sintaksi padeža, rečeničnim članovima, podjeli rečenica i njihovu redosljedu te specifičnim rečeničnim konstrukcijama u kontekstu naredbodavnih tekstova. Najveće je udaljavanje od norme uočeno u pravilima slaganja riječi u rečenicu s pridjevima i zamjenicama u postpoziciji u odnosu na imenicu, nekarakterističnima za administrativni stil, te uporabom imeničkih atributa. Posebna je pozornost posvećena subordinaciji u vidu dovođenja u svezu čestotnosti i rasporeda (su)rečenica s afirmiranjem administrativnoga stila, poput atributnih, namjernih i pogodbenih zavisnosloženih rečenica. Autorica je proučavala i poredak (su)rečenica zaključivši da se u razmotrenom korpusu pojavljuju obilježja izgradnje administrativnoga stila, primjerice anteponeiranjem namjerne rečenice, čime se stvaraju značajke stila zakonskih akata. Štoviše, uočen je i začetak stvaranja konstrukcija s impersonalnim značajkama, poput konstrukcija s infinitivom i ustaljenih sintagmā (primjerice, *moć je, treba je* i druge), koje su zabilježene gotovo u čitavom korpusu.

U završnome dijelu monografije (195 – 199) autorica donosi pregled rezultata istraživanja te zaključuje da hrvatski jezik u Kraljevini Dalmaciji s kraja 19. stoljeća biva izrazito rascjepkan pod utjecajem koncepcijskih podjela, stoga se ne može odrediti kao homogeni, koherentni sustav. Vidljiv je utjecaj i iliraca i vukovaca, ali i starijih jezikoslovnih rješenja. Vremenskim slijedom od 1867. do 1918. postupno jača vukovska struja, stoga tekstovi s početka 20. stoljeća uvelike nalikuju na današnji standardni jezik. Time pratimo razvoj neusustavljenoga idioma u idiom standardiziran svjesnim nastojanjima kodificiranja hrvatskoga kao službenoga jezika. Stoga jezik službeno-upravnih novina u Kraljevini Dalmaciji predstavlja poveznicu sjeverne i južne Hrvatske, u tome trenutku još uvijek teritorijalno-pravno odijeljene, ali jezično ujedinjene. Na kraju knjige naveden je popis kratica (201) i literature (201 – 207) te podatci o autorici (209).

Tanja Brešan Ančić monografijom *O jeziku u Kraljevini Dalmaciji* smiono se i znalački upustila u izazov jezikoslovnoga mapiranja Dalmacije krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Njezin znanstveno-istraživački impuls koji počiva na čvrstim metodološkim temeljima, studiozan pristup obradi složene građe, a

nadasve dugogodišnja posvećenost istaknutoj problematici iznjedrili su vrijednu monografiju koja će, sigurni smo, biti zamah hrvatskim filolozima, ali i studentima kroatistike za podrobnije bavljenje dalmatinskom jezikoslovnom baštinom, a povjesničarima i svima zainteresiranima za povijest hrvatskoga jezika detaljan uvid u jezične prilike toga doba za sveobuhvatno razumijevanje međuovisnosti društvenih, kulturnih i političkih pitanja. Štoviše, ova monografija predstavlja potku za interdisciplinarna istraživanja povijesno-jezičnih zbivanja u Kraljevini Dalmaciji nametnuvši se kao rijedak, ali neizostavan amblem proučavanja jezikoslovnih domašaja južnohrvatskih prostora s kraja 19. stoljeća.

Petra Božanić